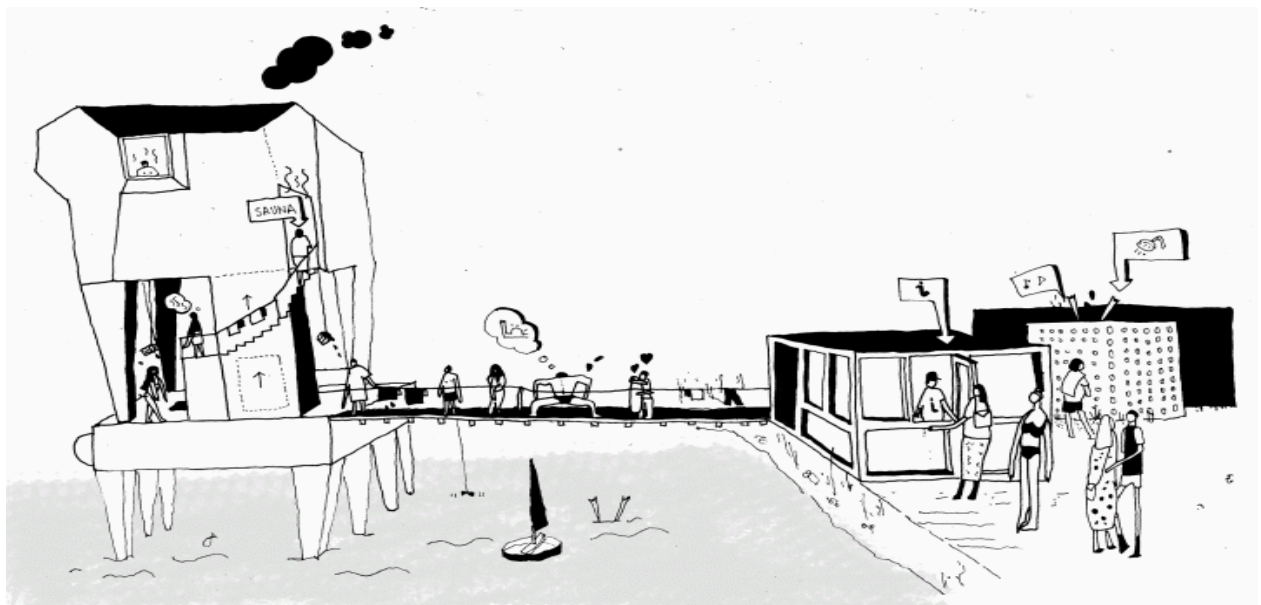

LUNDS
UNIVERSITET

Taktiska metoder inom kommunal planering

En studie om Jubileumsparken i Göteborg

Figur 1: Illustration av bygga-tillsammans processen Foto: Raumlabor (2014).

Klara Wirehed

Examensarbete inom kandidatprogrammet i samhällsplanering Institutionen för kulturgeografi
och ekonomisk geografi

SGEL36 VT 2024

Handledare: Ann-Katrin Bäcklund

“The freedom to make and remake our cities and ourselves is, I want to argue, one of the most precious yet most neglected of our human rights”. — David Harvey, Distinguished Professor of Anthropology and Geography, Graduate Center, CUNY (Lydon, Garcia, 2015).

Abstract

Jubileumsparken is a park located in the upcoming neighborhood Frihamnen in Gothenburg and is the result of planners and the political will to develop urban green spaces for the residents in the area. In Jubileumsparken in Gothenburg, a method called platsbyggnad is being used by planners. The work is based on connecting citizens with the site during the planning of the new district in Frihamnen by creating urban prototypes. These prototypes allow citizens to use and develop the site while it is being planned and taking physical shape. This study seeks to explore planners' attitude, participation and the planning process in relation to the research method *tactical urbanism*. The report answers the research problem: What are the driving forces behind the development of Jubileumsparken in Gothenburg? Semi-structured interviews with planners involved in projects platsbyggnad, conducted that (A) The method contributed positively to the issue of citizen participation in all planning phases. (B) The 400th anniversary in 2021 and a political will was regarded as two driving forces for taking steps towards change. (C) The motivation behind the projects involved in platsbyggnad requires a strategic dimension.

Keywords: Tactical urbanism, method platsbyggnad, citizen participation, Jubileumsparken

Innehållsförteckning

Abstract	3
Innehållsförteckning	4
1. Inledning	5
2. Syfte	6
3. Frågeställning	6
4. Avgränsning och begreppsdefinitioner	7
4.1 Avgränsning	7
4.1 Begreppslista	8
5. Bakgrund	8
5.1 Frihamnens lokalisering	8
5.2 Vision Frihamnen	9
5.3 Programplan - Frihamnen och delar av Ringön i stadsdelen Lundbyvassen i Göteborg	10
5.4 Jubileumsparken	11
5.5 Prototypfasen platsbyggnad	12
6. Social hållbarhet i fysisk planering	14
6.1 Definition av social hållbarhet	14
6.2 Social hållbarhet inom stadsplanering	15
7. Teoretiskt perspektiv på taktisk stadsplanering	17
7.1 Begrepp taktisk stadsplanering	18
7.2 Taktisk urbanism som verktyg	19
7.3 Kritik av taktisk stadsplanering	20
8. Metod	20
8.1 Forskningsstrategi fallstudie	20
8.2 Litteratur	21
8.3 intervjuer	21
8.3.1 Intervjuform	21
8.3.2 Urval	22
8.3.3 Presentation av intervjuer	22
9. Resultatanalys av ett taktiskt projekt i praktiken	32
10. Slutsats	32
11. Egna reflektioner	33
11.1 Avslutning och framtida forskning	34
12. Referenser	34
12.1 Offentliga tryck	38
12.2 Bildkälla	38
12.3 Personlig kommunikation	39

1. Inledning

Enligt Boverket syftar samhällsplanering till att förbättra de fysiska rummen och bidra till en god livsmiljö. En god bebyggd miljö är ett av Sveriges 16 miljö kvalitetsmål som ska nås senast 2030 (Boverket 2024). Dock kommer inte målet att uppfyllas med dagens förutsättningar. Tillståndet för miljön beskrivs vara negativt gällande tätortsnära grönområden och kulturmiljövärden för människor (Ibid). Göteborgs Stad som kommer att undersökas i studien beskrivs i många avseende vara en segregerad stad, där både ekonomiska, sociala, och ekologiska förhållanden skiljer sig åt mellan människor (Göteborgs Stad 2018). För att motverka detta och för att uppnå en utveckling som går åt rätt håll formuleras ofta visioner och övergripande mål inom den kommunala planeringen som sedan ska beslutas med en detaljplan. Planeringsprocessen inom kommuner tenderar dock inte uppfylla medborgarnas behov i den utsträckning som krävs och processen går ofta långsamt framåt i alla dess steg med demokratiska processer för dialog och samverkan. Trots att medborgerligt deltagande är en del av planeringsprocessen med anordnade samråd tycks deltagande vara begränsat och homogent (Lydon & Garcia 2015).

Taktisk stadsplanering är ett alternativ till den klassiska planeringsprocessen och syftar till att möta behovet av ett mer responsivt planeringssystem. Taktisk stadsplanering kännetecknas av en strategi för att åstadkomma långsiktiga förändringar på en plats genom många småskaliga och billiga initiativ i regel på initiativ av eller tillsammans med civilsamhället (Silva, 2016).

Det har förekommit att gräsrotsrörelser tagit kontroll över offentliga platser utan officiellt godkännande som en respons på den konventionella långsamma och icke-transparenta stadsbyggnadsprocessen. Under 2000-talet har dock taktisk stadsplanering och temporära initiativ blivit en mer accepterad planeringsmetod som används som ett komplement till den strategiska planeringen (Lydon 2015). Detta sätt att tänka kring projekt har fått spridning i Sverige och det har blivit allt vanligare att kommuner och fastighetsutvecklare ser fördelarna med att tillfälligt göra mark och lokaler tillgängliga för entreprenörer och samhällsinitiativ.

Utvecklingen av Jubileumsparken är en del av planeringsarbetet Vision Älvstaden i Göteborg. Det är ett omvandlingsprojekt där det fanns en potential för att främja lokal samhällsutveckling (Dahl, Olsson 2023). Göteborgs Stad kallar den metod de utgick ifrån för *platsbyggnad*. Platsbyggnad liknar begreppet taktisk stadsutveckling som uppsatsen tar avstamp i. Vad Göteborg Stad menar med platsbyggnad beskrivs utifrån tre strategier för stadsomvandling, där arbetet med *temporära prototyper* är en av dem. Den andra strategin innebär att man utgår från platsens *befintliga värden* och de människor som redan befinner sig där. Den tredje strategin fokuserar på att hantera *tidsluckor i planeringen* genom att vara medveten om tidsrymden mellan nuet och den framtida visionen för staden (Dahl, Olsson 2023). Som utgångspunkt undrar jag om *taktisk stadsutveckling* är en metod som gynnar utvecklingen av staden. Denna fråga är utgångspunkten för arbetets undersökning.

2. Syfte

Arbetet har sin utgångspunkt i ett stadsomvandlingsprojekt Jubileumsparken i Göteborg. Studiens syfte är att undersöka om och i så fall hur man inom planeringen i Göteborgs Stad använder taktisk stadsutveckling som ett verktyg. Jag vill förstå relationen mellan projekt av *taktisk stadsutveckling*- karaktär och formella kommunala planeringsprocesser som detaljplaner. Dessutom vill jag ta reda på hur man resonerar kring projektens taktiska karaktär för främjandet av medborgardeltagande.

3. Frågeställning

Vilka drivkrafter finns bakom utvecklingen av Jubileumsparken i Göteborg?

- Hur förhåller sig projektets platsbyggnadsmetod till den bindande kommunala planeringsprocessen?
- Har taktisk stadsutveckling/platsbyggnad bidragit till att främja medborgardialog under utveckling av parken?
- Vilken inställning har planerarna till taktisk stadsutvecklingsmetod?

4. Avgränsning och begreppsdefinitioner

4.1 Avgränsning

Studien är avgränsad till att undersöka tillämpning av *taktiska projekt* i den kommunala stadsplaneringen. Jubileumsparken i Göteborg är intressant ur ett planeringsperspektiv då det fanns ett annorlunda arbetssätt inom stadsutvecklingen som kallas platsbyggnad.

Studien fokuserar på de sociala värdena i relation till den fysiska miljön med utvecklandet av Jubileumsparken. Jag kommer därför inte att fokusera på de ekologiska eller ekonomiska aspekterna.

Det finns flera besläktade begrepp till taktisk stadsplanering, och liknande teorier inom urban teori såsom placemaking där marknadsföring ingår i begreppet. I det här arbetet kommer huvudsakligen arbetet med taktisk stadsutveckling att användas. Jag har inte valt att fördjupa mig i maktfrågor som är ett återkommande tema inom taktisk stadsutveckling. Istället fokuserar jag på planerarnas egna upplevelser och reflektioner kring deras arbetssätt. Taktisk stadsutveckling är en metod för att skapa hållbara förändringar på en plats genom att använda en mängd småskaliga och kostnadseffektiva åtgärder, oftast drivna av eller i samarbete med det civila samhället (Silva, 2016). Göteborgs Stad har valt att kalla sin arbetsmetod för *platsbyggnad* vilket är synonymt med taktisk stadsplanering. Därför kommer både begreppet taktisk stadsutveckling och platsbyggnad att användas parallellt i texten.

4.1 Begreppslista

Taktisk stadsutveckling: en strategi för att åstadkomma långsiktiga förändringar på en plats genom många småskaliga och billiga initiativ i regel på initiativ av eller tillsammans med civilsamhället (Silva, 2016).

Platsbyggnad är en platsskapande metod som användes i stadsutvecklingen av Jubileumsparken (Dahl, Olsson 2023).

Detaljplanering: Ett bindande plandokument av ett område som anger hur en kommun ska bebyggas samt hur mark och vattenområden får användas (Boverket 2022).

5. Bakgrund

Detta avsnitt kommer först att beskriva den geografiska lokaliseringen av Frihamnen, följt av Frihamnens centrala betydelse. Slutligen kommer de aktuella initiativen och planerna för Frihamnen samt Jubileumsparkens framväxt att presenteras.

5.1 Frihamnens lokalisering

I Göteborg, vid norra fästet av Hisingsbron, finner vi Frihamnen. Frihamnen beskrivs som en plats av betydelse i ett av Sveriges mest omfattande stadsutvecklingsprojekt: Älvstaden. Med sitt strategiska läge längs Göta älv beskriver Göteborgs stad Frihamnen som en nyckelplats för stadens framtid. I dag finns spår från gamla industriområden som tidigare användes för godshantering vid lastning och lossning av fartyg. Göteborgs Stad vill att den orörda marken på sikt ska utvecklas till en ny stadsdel (Göteborgs Stad et al. 2016).

Figur 2: Program områdets avgränsning av Frihamnen i Göteborg (rödmarkerat område) Fotot: Stadsbyggnadskontoret (2014)

Området avgränsas tydligt av stadsområdet Lindholmen i väster och Hisingsbron i öster och i norr Lundbyleden. Arbetet kommer att fokusera på Jubileumsparken framväxt som i detaljplanen är geografiskt placerad vid spetsarna på de tre pirerna men som idag har fått en lokalisering längre in vid hamnbassängen (Göteborgs Stad et al. 2016).

5.2 Vision Frihamnen

Under det senaste decenniet har ett visionsarbete för Frihamnens framtid gradvis börjat ta form, där både begreppet och platsen för Jubileumsparken har varit föremål för diskussion. Den samlade målbilden för området utarbetades i det strategiska dokumentet Vision Älvstaden (2012), som togs fram av Älvstranden Utveckling AB, ett kommunalt fastighetsbolag

tillsammans med Göteborgs kommun. Visionen lägger stor vikt vid att “Frihamnen skall växa fram på båda sidorna av älven samt knyts samman med de centrala områdena” (Boverket, 2014, s.3). Visionsdokumentet utgår ifrån tre huvudstrategier; hela staden, stärka kärnan och möta vattnet.

- *Hela staden* bygger på öppenhet och delaktighet. Segregation ska motverkas genom bygga samman staden över älven genom gång- och cykelstråk.
- *Stärka kärnan* syftar till att stärka både Göteborg och Västsverige i sin helhet. Genom att utveckla Älvstaden ska främjandet av en mer mångsidig och attraktiv stadsmiljö skapas. Att förtäta och etablera starka knutpunkter i Älvstaden är centralt för att säkerställa hållbar utveckling över tid.
- *Möta vattnet* handlar om grön stadsutveckling. Vatten ska vara en del av stadsrummet och vara tillgängligt för alla göteborgare.

Dessa strategier togs fram i samband med medborgardialoger och en tydlig önskan från göteborgarna var närhet till och användning av vattnet (Göteborgs Stad 2012). Som en åtgärd att möta önskemål om närhet till vatten föreslog kommunen att planlägga en stor stadspark. Parallellt med framväxten av Vision Älvstaden har även arbetet med Göteborgs 400-årsjubileum involverat medborgare. Målet med dialogarbetet var att låta medborgarna bidra med sina idéer om stadens utformning inför firandet 2021 (Göteborg 2021).

5.3 Programplan - Frihamnen och delar av Ringön i stadsdelen Lundbyvassen i Göteborg

År 2014 utarbetades och 2015 antogs en programplan för utvecklingen av *Frihamnen och delar av Ringön i stadsdelen Lundbyvassen i Göteborg*. Planen strukturerar byggandet av området i fem utbyggnadsfaser med det övergripande syftet att främja ett livligt stadsliv med ett brett utbud av aktiviteter och närhet till grönområden, delvis genom skapandet av Jubileumsparken vid vattnet. Jubileumsparken, tillsammans med mindre parker nära bostadsområdena, skulle syfta till att säkerställa att grönska finns inom maximalt 300 meters avstånd. Möjligheter till vattenkontakt ska också erbjudas genom tillgängliga kajpromenader samt genom vattenbaserade aktiviteter och utsikten mot älven (Göteborgs Stad. 2014a).

Under hösten år 2017 gavs tydliga indikationer på att planerna inte höll som förväntat. Konflikter mellan Stadsbyggnadskontoret och Älvstranden Utveckling blossade upp angående tidslinjen för den första etappen av detaljplanen från 2015. Anledningen var en plötslig insikt om svårigheterna att fylla igen Lundbybassängen, vilket skulle resultera i mindre tillgänglig mark för byggande och därmed betydligt lägre intäkter för byggbolaget (Göteborgs-Posten, 2019). Under våren 2018 pausades detaljplanen för den första etappen. Det uttalade målet om uppförande av upp till 3500 bostäder och ska ge plats för 3000 arbetsplatser sattes på väntan. Osäkerheten kring tillgänglig byggyta hotade hela projektets ekonomi. Hösten 2019 inleddes påbyggnaden för de första bostäderna, som planeras att stå färdiga på Kvillepiren de kommande 15 åren. Samtidigt skulle arbetet med Jubileumsparken permanenta delar påbörjas på allvar under hösten (Göteborgs-Posten, 2019). I nuläget förväntas de första två etapperna av detaljplanerna vara avslutade år 2040. En fullständig färdigställande av hela området i Frihamnen beräknas ske år 2060 (Göteborgs Stad u.å.).

5.4 Jubileumsparken

Jubileumsparken är en offentlig park belägen i Frihamnsområdet i Göteborg. Både arbetsplanen "Göteborg 2021 - Möjligheter på väg till Göteborgs 400-årsjubileum" och "Vision Älvstaden", som antogs av kommunfullmäktige under hösten 2012 ligger till grund för det arbete som påbörjades. Arbetsplanerna hade som mål att förverkliga parken steg för steg innan firandet av Göteborgs 400-årsjubileum år 2021 (Göteborgs Stad. 2015). Arbetssättet beskrivs nedan:

“Frihamnen är också utpekad som en testarena där vi bl a prövar nya arbetsmetoder. Stora krav ställs på processen och vi behöver jobba med nya och oprövade arbetsmetoder. Det krävs hög grad av nytänkande och innovationsförmåga samt ett mer gränsöverskridande arbetssätt” (Göteborgs Stad 2015, s.76)

Figur 3: Hamnbadet i Jubileumsparken Foto: Happy Visuals/ Göteborg & Co

5.5 Prototypfasen platsbyggnad

Även om stora delar av Frihamnen står orörda på grund av övergripande exploateringsekonomi har utvecklingen av Jubileumsparken sedan 2012 fungerat som en testarena. Anledningen till att utvecklingen av en ny stadsdel står still beror på att Frihamnen har svåra grundförhållanden och uttjänta kajer (Älvstaden Utveckling 2022). Från och med 2014 har prototyper av bad och bastu byggts i nära samarbete med invånarna i Göteborg. I detaljplanen etapp 1 togs ett förslag fram som innebär att Jubileumsparken kommer att utvidgas från dess nuvarande plats vid den centrala hamnbassängen (Norra Frihamnsbassängen) och successivt utvecklas parallellt med utbyggnaden

av Frihamnsområdet. Prototypfasen, även kallad Projektet platsbyggnad, var en central del av arbetet med visionen Älvstaden och utvecklingen av Frihamnen (Göteborgs Stad 2014b). Platsbyggnad beskrivs som ett verktyg för att skapa en övergång mellan planering och genomförande av projektet. Metoden Platsbyggnad testade olika platsskapande aktiviteter i form av prototyper. I boken Prototypa beskrivs metoden D-I-G (doing in groups) som utgick ifrån att göra en sak eller plats i mindre grupper genom olika taktiker (Dahl, Olsson 2023). Förutom bad och bastu fanns prototyper för strand, odling och seglingsskola som ett test inför planeringsarbetet av Jubileumsparken. Sedan 2021 var det bestämt att vissa delar av Jubileumsparken skulle permanentas. En utflyktslekplats med tillhörande skulpturer, badet med tillhörande omklädningsrum och en ny bastu inspirerad av prototypbastun blev bestående (Ibid).

Figur 4. Illustrerar byggandet tillsammans Foto: Raumlabor (2014)

Figur 5. Seglarskola som drivs av den ideella organisationen Passalen & till höger prototyp-bastun. Foto: Raumlabor (2014).

6. Social hållbarhet i fysisk planering

Här beskrivs social hållbarhet i relation till den fysiska planeringen och stadsutvecklingen.

6.1 Definition av social hållbarhet

Begreppet social hållbarhet har sina rötter i Brundtlandkommissionens rapport 1987 "Vår gemensamma framtid". Anledningen var att ta fram ett globalt mål för en hållbar utveckling. I agendan för hållbar utveckling tas ett holistiskt synsätt och det framhävs att de tre olika perspektiven; ekonomiskt, ekologiskt och socialt, är lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra (World Commission, 1987). I rapporten betonas att dessa tre dimensioner är sammanlänkade och därför utgör grundpelarna för hållbar utveckling.

Salonen (2021) menar att social hållbarhet handlar om människors egna möjligheter att förhålla sig till omgivningen och sin vardag. Social hållbarhet hänger ihop med mänsklig kontroll över sina liv, sin vardag och att de basala behoven är uppfyllda. Om kontroll- och handlingsutrymme finns, öppnas också valmöjligheter. I stadsutvecklingspodden berättar Salonen (2021) att valmöjligheter i sin tur har att göra ekonomiska och ekologiska val (Stadsutveckling podden 2021). Dempsey et al (2009) utvecklar definitionen av social hållbarhet i två olika dimensioner: *social rättvisa* och *ett hållbart samhälle*. Social rättvisa handlar om att alla ska ha tillgång till olika faciliteter i offentliga rum såsom prisvärda boenden, grönytor, utbildning och infrastruktur. För att utemiljön inte ska vara exkluderande ligger fokuset på att den fysiska miljön också ska inkludera lokala aktörer som exempelvis bostadsrättsföreningar som kan säkerställa prisvärda boenden. Ett hållbart samhälle innebär att invånarna integrerar med varandra och Dempsey et al (2009) tar upp fem grundläggande aspekter som rör det kollektiva sociala livet. *Social interaktion* och *delaktighet* påverkar känslan av välbefinnande och trygghet. *Stabilitet* gällande in- och utflyttning anses också vara avgörande för social hållbarhet. Vidare beskrivs en *positiv platskänsla* som förstärker invånarnas känsla av anknytning. Till sist nämns *säkerhet* där en uppfattad trygghet påverkar invånarnas vilja att engagera sig i sociala interaktioner.

6.2 Social hållbarhet inom stadsplanering

I Sverige finns lagar och regleringar som den fysiska planeringen ska förhålla sig till. För att förstå Sveriges förhållningssätt är det viktigt att se hur de relaterar till internationella hållbarhetsplaner. I FN:s hållbarhetsmål Agenda 2030, ett av delmålen *11 hållbara städer och samhällen*, finns det riktlinjer för hållbart byggande. I Sverige tillsattes *Rådet för hållbara städer* vars uppdrag är att genomföra den svenska regeringen och riksdagens politik för hållbar utveckling, där utgångspunkterna är delmålet 11 i Agenda 2030 (Rådet, 2020). Grunden för rådets arbete är regeringens fokus på politik för gestaltad livsmiljö och strategi för levande städer. "*Strategi för levande städer - politik för en hållbar stadsutveckling*" är en övergripande strategi som togs fram av regeringen 2017. I denna strategi betonas att utformningen av den fysiska miljön kan spela en viktig roll för att minska segregation, främja social inkludering och möjliggöra förverkligandet av de nationella klimat- och miljömålen (Regeringen 2017). I propositionen för *politik för gestaltad livsmiljö* (prop. 2017/18:110) är det övergripande målet, beslutat av riksdagen att arkitektur, form och design ska främja ett hållbart, rättvist och mindre

segregerat samhälle. På kommunnivå finns *Jämlig stad* ett program för Göteborgs stad, där politiken är inriktad på att minska eller helt ta bort segregation i Göteborg. Jämlika och hållbara livsmiljöer handlar om en jämlig tillgång av stadens resurser och förstärka svaga områden med den fysiska planeringen (Göteborgs Stad, 2023).

Plan- och bygglagen syfte är att “främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer och långsiktigt hållbar miljö” (SFS 2010:900 1 kap. 1 paragraf). Det finns en stark överensstämmelse mellan lagen och de övergripande strategierna för hållbar utveckling. Dock menar Ström, Molnar & Isemo (2017) att trots detta har den sociala dimensionen ofta hamnat i skuggan, trots betoningen som svensk lagstiftning ger åt den. Liksom definitionen av ekologisk eller ekonomisk hållbarhet är mångtydig, är det lika komplicerat att förstå och tillämpa begreppet social hållbarhet i svensk stadsplanering. Även om det finns en omfattande diskussion kring aspekter som rättvisa (Fainstein, 2009), delaktighet (Healey, 1997) och jämlikhet (Harvey, 2009), är det relativt ont om forskning i Sverige som särskilt fokuserar på social hållbarhet inom samhällsplaneringen. Förutom att social hållbarhet kan tolkas på olika sätt, uppstår en svårighet att tänka på alla tre dimensioner samtidigt och att de ibland står i konflikt med varandra i praktiken (Ström, Molnar & Isemo 2017).

Sande i Sveriges Kommuner och Regioner (2024) beskriver hur dagens samhälle genomgår en förändring där hållbara samhällen inte kan byggas *för* människor, utan måste byggas *med* människor. Det politiska landskapet i kommuner och regioner har förändrats avsevärt, och det krävs nu en ny typ av beslutsfattande. Tidigare kunde förtroendevalda komma överens och fatta beslut som sedan genomfördes. Nu har makten blivit decentraliserad och konflikter eskalerar snabbt, ofta med hjälp av sociala medier (Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) 2024). För att hantera de komplexa och konfliktfyllda frågor som uppstår krävs det, enligt Sande, en demokratisk och hållbar strategi. Beslutsfattare måste acceptera och arbeta med komplexiteten i dessa frågor snarare än att försöka förenkla dem. Sande identifierar att en brist hos kommuner och regioner finns när det gäller synen på medborgardialog. Då medborgardialog ofta ses primärt som ett sätt att informera medborgare snarare än som en tvåvägskommunikation för att involvera dem i beslutsprocessen (Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) 2024). Alexius i Sveriges

Kommuner och Regioner menar att politikernas arbete med hållbarhet innebär svårigheter och det kännetecknas ofta av tre saker: Det finns många inblandade parter, det är svårt att avgöra vem som är ansvarig för vad och det är svårt att förutse hur situationen kommer att utvecklas (Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) 2023).

Chantal Mouffe betonar i sin bok "Om det politiska" från 2005 vikten av att det offentliga rummet tillåts vara en plats för stridigheter snarare än en plats för enighet. Enligt Mouffe (2005) är fullständig enighet omöjlig inom en demokrati och tenderar istället att undertrycka mångfalden av behov och önskemål som faktiskt existerar. Social hållbarhet inom stadsutveckling betonar och framhäver vikten av mänskliga relationer i det offentliga rummet, både de harmoniska och de konfliktfyllda (Bradley 2015). Ström (2017) anser att en holistisk syn är den mest centrala delen av sambandet mellan social hållbarhet och samhällsplanering. Hon förklarar att begreppet holistisk syn omfattar både fysisk och social planering. Detta inkluderar utbyggnad av bostäder, stråk och stadsdelar samt förstärkning av skolor och andra pedagogiska insatser (Ström, Molnar & Isemo 2017). Denna helhetssyn är relevant för frågan om det är möjligt att planera en kommun där alla känner sig inkluderade, eftersom social och fysisk planering är ömsesidigt beroende av varandra. För att skapa ett socialt hållbart samhälle betonar Jacobs (2004) och Robért et al. (2013) dock vikten av att ha en blandning av bostäder, verksamheter och upplåtelseformer som tillåter en mångfaldig befolkning. Robért et al. (2013) förklarar att denna mångfald inkluderar olika åldrar, kön och socioekonomiska bakgrunder, samt en variation av perspektiv, kompetenser och förmågor hos människor. Dock menar Ghahramanpouri et al. (2013) att det saknas forskningsstöd för hur interaktionen mellan individer och grupper i urbana miljöer påverkas av platsrelaterade frågor. De menar att det finns bristande resonemang om hur mötesplatser kan främja ökad interaktion.

7. Teoretiskt perspektiv på taktisk stadsplanering

För att ge en djupare förståelse för projekt av taktisk karaktär görs här en litteraturgenomgång. Tidigare forskning besläktad med taktisk stadsutveckling (Lydon & Garcia 2015) förekommer i litteraturen såsom pop-up urbanism (Bertino et al 2019), temporary architecture, temporary Urbanism, DIY (gör det själv) urbanism (Talen 2015) och guerilla urbanism (Pfeifer, 2013).

Dessa begrepp anknyter mer eller mindre till taktisk stadsutveckling som är det begrepp som kommer att behandlas i detta arbete. Likt begreppet placemaking är taktisk stadsutveckling syfte att främja attraktiva platser som människor vill spendera sin tid på samt att båda begreppen innebär delaktighet och involvering genom planeringsprocessen. Dock är placemaking en mycket omfattande process eller filosofi inom studier av människan och den fysiska miljön. Det finns olika typer av placemaking. Efter att ha läst litteratur kan taktisk urbanism förstås som en form av placemaking (RISE rapport, 2021). Skillnaden ligger i att placemaking har ett markanföringssyfte medan taktisk stadsplanering inte har det fokuset.

7.1 Begrepp taktisk stadsplanering

Begreppet "taktisk urbanism" skapades av det berlinbaserade arkitektkontoret Studio Urban Catalyst under början av 2000-talet och populariserades senare av stadsplanerarna Lydon och Garcia genom boken *Tactical Urbanism: Short-term Action, Long-term Change* år 2010 (Pfeifer 2013). Pfeifer en amerikansk stadsplanerare som också riktat in sig på taktisk urbanism och beskriver metoden utifrån fem kriterier:

- Ett medvetet och stegvis sätt att gradvis starta förändringar.
- Ett erbjudande av lokala idéer för planeringens utmaningar.
- Kortsiktigt engagemang och realistiska förväntningar.
- Att ta på sig åtgärder eller investeringar som har låg risk men potential för betydande positiva resultat.
- Samarbeten mellan medborgare och även mellan olika institutioner och organisationer för att stärka samhällets kapacitet och förmåga att hantera utmaningar och genomföra förändringar.

Taktisk stadsplanering innebär att man förbättrar stadsmiljön genom småskaliga och gradvisa förändringar för att testa vad som fungerar på en plats innan man gör större investeringar (Dube, 2009). Denna metod är ofta mer kostnadseffektiv och snabbt genomförbar genom små projekt och temporära aktiviteter. Den används vanligtvis på platser som inte utnyttjas fullt ut, där man kan experimentera med till exempel flexibla sittplatser eller andra temporära aktiviteter för att utforska vilka möjligheter platsen kan erbjuda. Taktisk stadsutveckling kan tillämpas på alla

nivåer, från invånare som reagerar på behoven i sitt närområde till kommunala myndigheter som använder metoden för att undersöka hur väl en strategi tas emot. Ofta innebär detta ett betydande deltagande från medborgarna. Det ger planerare möjlighet att snabbare göra ändringar i genomförandet baserad på feedback (Lydon & Garcia 2015). Lydon och Garcia (2015) förespråkar temporära installationer. De argumenterar för att småskaliga, gradvisa förbättringar kan leda till ett mer hållbart resultat i städerna än enbart storskalig planering. Det beror på att lokala aktörer kan prova nya idéer innan de gör stora investeringar. Även om små, snabba installationer kan vara användbara, påpekar Bishop & Williams (2012) att de inte ensamma kan lösa stora problem. Det är viktigt att se taktiska åtgärder som en del av en längre process och att de drivs av de människor som använder platsen. Dessa experiment måste komma från användarnas egna idéer och preferenser för platsen. Att förlita sig enbart på kortsiktiga experiment utan att genomgå en hel och långsiktig process underminerar strategins värde (Ibid).

7.2 Taktisk urbanism som verktyg

Taktiska stadsplaneringsprojekt kan drivas av olika motiv, såsom ekonomiska, sociala eller ekologiska mål (Pfeifer 2013). För att förstå hur taktisk stadsutveckling mer praktiskt kan användas kategoriserar Lydon och Garcia (2015) de vanligaste användningarna av taktisk stadsplanering på följande sätt. Lydon och Garcia (2015) menar att detta är ett sätt att rama in taktisk stadsutveckling.

- Medborgardrivna projekt som fungerar som alternativ till den traditionella, byråkratiska planeringsprocessen genom att protestera, skapa fullskaliga gestaltningar eller visa på möjligheten till förändring visuellt. Det är ett sätt för medborgarna att utöva sin rätt till staden.
- Som ett verktyg för stadens myndigheter, fastighetsutvecklare och ideella organisationer för att involvera allmänheten brett i planeringsprocesserna.
- I "fas 0", som ett tidigt implementeringsverktyg som används av städer och kommuner samt fastighetsutvecklare för att testa projekt innan mer långsiktiga investeringar görs.

7.3 Kritik av taktisk stadsplanering

Det har riktats kritik mot taktisk stadsutveckling från olika håll. Det ifrågasätts vem som egentligen gynnas av projekten och vilka som verkligen är målgruppen för den. Hur ska man skapa en plats som tilltalar olika grupper i samhället? En utmaning med temporära installationer är balansen mellan invånarna och planerarna. Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) hävdar att dagens planeringsmetoder ofta fokuserar på att skapa kontroll, medan det egentligen behövs öppenhet och villighet att ge invånarna möjlighet att vara med och styra projekt. Planerare behöver då ta rollen som organisatörer, en roll som de inte alltid antar istället tenderar att ta över kontrollen för mycket. Enligt Certaus (1988) perspektiv ligger själva essensen av taktisk urbanism i att den ska vara en bottom-up-process, det vill säga initierad och drivs av invånarna själva snarare än av professionella planerare eller makthavare. Kritiker menar därför att när taktisk urbanism koordineras av professionella planerare tillsammans med medborgare, kan det ifrågasättas om det fortfarande är av bottom-up-initiativ.

Det påpekas dessutom att taktisk stadsplanering inte nödvändigtvis löser sociala ojämlikheter och i vissa fall kan de till och med förstärka dem. Dessa projekt kan vara begränsade till vissa samhällsgrupper eller områden och de kan sakna långsiktig syn på hållbarhet som bortser de underliggande orsakerna till ojämlikhet (Bishop & Williams 2012). En annan kritik som riktas mot taktisk stadsplanering kommer från olika håll och gäller de tillfälliga ingripanden som ofta ses som dolda reklamkampanjer. Syftet med dessa kampanjer är att öka fastighetsvärden utan koppling till övergripande planering, vilket kan leda till bortträngning av befintliga invånare och verksamheter, en process som kallas gentrifiering (Ibid).

8. Metod

I följande avsnitt presenteras det empiriska material som har analyserats.

8.1 Forskningsstrategi fallstudie

Frågeställningarna undersöks med hjälp av en fallstudie av Jubileumsparken i Göteborg. Detta menar Denscombe (2018) är ett bra sätt att undersöka något på djupet istället för att översiktligt se till många fall. När frågeställningen syftar till att se samband mellan olika aktörer eller

relationer är fallstudier ett bra val (Denscombe 2018). I mitt fall tillät fallstudien mig att välja ut representativa intervjuer för ett begränsat område vilket kan skapa en fördjupad kvalitativ studie. Kravet för mig var att hitta intervjupersoner med bakgrund inom planering som arbetat nära metoden platsbyggnad. Denscombe (2018) betonar vikten av att förstå allmänna principer genom att noggrant undersöka specifika exempel eller platser. Det är vad uppsatsen försöker efterlikna.

8.2 Litteratur

Arbetet undersökte plandokumentet: *Detaljplan för Blandstadsbebyggelse i Frihamnen, etapp 1* med tillhörande detaljplanens samrådshandlingar och *Vision Älvstaden* (2012). När urvalet av andra källor gjordes användes sökorden: tactical urbanism, social sustainability, citizen participation. Detta underlättade arbetet med att leta fram vetenskapliga artiklar. Litteraturen som används är en del av bakgrunden och teorin. Litteraturen sammanställer forskning om taktisk stadsplanering som uttrycker både positiv och negativ kritik. Detta för att skapa en nyanserad bild av begreppet. Gällande urvalet av taktisk stadsplanering var det svårare att ringa in begreppet eftersom det fanns liknande begrepp som ibland gick in i taktisk stadsutveckling. Många av texterna utgick också från exempelvis fall där olika aktörer genomfört taktiska urbanism-aktioner. Litteraturen kopplat till teorin taktisk stadsplanering har därför inslag av både praktik och forskartexter.

8.3 intervjuer

8.3.1 Intervjuform

Intervjuer som metod passade bra då arbetet ämnade att undersöka planerarnas syn på sitt arbetssätt. Semistrukturerade intervjuer valdes eftersom det involverar förutbestämda frågor men också ge utrymme för följdfrågor baserade på respondenternas svar. Några huvudfrågor blev alla respondenter tillfrågade om, medan andra frågor tillkom spontant under intervjun (se bilaga för intervjufrågor). Anledningen till valet av semistrukturerade intervjuer baseras på att det tillåter en djupare förståelse för ämnet och det ger uppsatsen möjlighet att finna andra mönster som kan uppstå under intervjun. Det stöds av Denscombe (2018) som menar att denna intervjuform är mer flexibel än i en strukturerad intervju. Dessutom kan denna typ av konversation också ta bort

den upplevda maktstrukturen mellan intervjuare och respondenten. Den första delen av intervjun fokuserade på hur och när involvering av medborgare skedde. Den andra delen av intervjun handlade om planerarnas inställning till metoden platsbyggnad. Med andra ord syftade den första och andra delen till att avslöja hur planerare praktiserar och värderar sitt arbetssätt. Den sista delen av intervjun fokuserade mer på projektets förhållande till den kommunala planeringsprocessen. Genom alla delarna var syftet att försöka att svara på drivkrafterna bakom utvecklingen av Jubileumsparken.

8.3.2 Urval

Totalt intervjuades tre personer: projektledaren för platsutveckling på Älvstaden AB, landskapsarkitekten på Göteborgs exploateringsförvaltning och översiktsplanerare på Göteborgs stadsmiljöförvaltning. Alla intervjupersoner hade en koppling till arbetssättet platsbyggnad men arbetade i olika skeden med utvecklingen av Jubileumsparken. Det går alltid att diskutera urvalsstorleken och om antalet intervjupersoner är tillräckligt stora för att representera den grupp som undersöks. Efter att ha läst på ämnet anser jag att de planerare som kontaktades var relevanta eftersom de både hade erfarenhet av platsbyggnad och arbetade inom olika projekt och förvaltningar. Genom intervjuerna gavs också en tillräcklig bredd och djup för att besvara och täcka de centrala teman som undersöktes. Eftersom det fanns en viss förkunskap om området kunde intervjun djupdyka i ett mer givande samtal om platsbyggnad. Intervjuer hölls mellan 30-45 minuter muntligt över Google Meet. Sedan transkriberades inspelningarna och de viktigaste citaten plockades ut och kodades.

8.3.3 Presentation av intervjuer

De intervjuade presenteras endast med sin arbetstitel. Presentationen av intervjumaterialet är uppdelad efter frågeställningarna. Inga kompletterande frågor behövde skickas ut, utan istället kompletterades intervjupersonernas svar av information i vision och plandokument relaterade till platsbyggnad. I resultatpresentationen för varje frågeställning har en sammanfattning gjorts för att underlätta läsningen. Eftersom arbetet handlar om att utforska alternativa sätt till den kommunala planeringen valdes medborgarna bort. Detta stöds av Denscombe (2018) som anser att intervjupersonerna ska vara relevanta för undersökningens syfte.

9. Resultatanalys av ett taktiskt projekt i praktiken

Här analyseras och sammanställs resultaten från intervjuer och plandokument för att enskilt besvara varje frågeställning. Den övergripande frågeställningen kommer att besvaras sist i stycket. I detta kapitlet diskuteras sedan resultaten med frågeställningar och teorin.

Hur förhåller sig projektets platsbyggnadsmetod till den bindande kommunala planeringsprocessen?

Kopplingen mellan platsbyggnad och den formella planeringen av parken byggdes utan en detaljplan. Landskapsarkitekten återger att Göteborgs Stad startade med ett planprogram som var ute på samråd. På grund av diverse anledningar inom staden stannade planeringsprocessen upp. Det var anledningen till att parken påbörjades innan en detaljplan var färdig. Investeringsbeslut gavs utifrån en politisk vilja att driva projektet framåt. Enligt landskapsarkitekten är det vanligt att Park- och naturförvaltningen engageras i projekt först efter att en detaljplan har vunnit laga kraft, för att ta hand om och genomföra projektet på egen hand. Däremot utmanar platsbyggnad den vanliga ordningen genom att involvera dem både i planeringsfasen och i genomförandet av projektet.

Ett tydligt exempel på hur platsbyggnad har påverkat detaljplanen är genom kartläggandet av området:

“I ursprungsförslaget 2011 låg parken fördelat på de tre pirspetsarna och så skulle det gå flottbroar mellan. Men genom arbetet med platsbyggnad hittade man hjärtat inne i hamnbassängen där man nu byggt, så det är en väldigt konkret förändring.” -

Översiktsplanerare

I 2014 programsamråd för Frihamnen ritades Jubileumsparken längst ut på Frihamnspirarnas tre spetsar (Göteborgs Stad 2014b). Översiktsplaneraren menar att det blev tydligt under projektets gång att Frihamnspirarnas tre spetsar ansågs vara en mer omständlig plats att utveckla Jubileumsparken på. Genom att provbygga i skala 1:1 har platsbyggnad påverkat detaljplanen att förstå skalan, och därför omlokaliseras parken. Projektledaren tar upp ett annat exempel om att

parken har kommit att bli mer blå än vad som var tänkt i detaljplanerade och idag är parken en del av vattenrummet. Anledningen till de blåa inslagen berodde på dialogarbetet i samband med Vision Älvstaden och medborgarnas specifika önskemål om “att bada mitt i stan”. Eftersom parken utvecklades genom platsbyggnad innan detaljplanen fastställdes, anser projektledaren att platsbyggnad har påverkat detaljplanen och att den troligen måste anpassa sig efter den befintliga parken.

I detaljplanen för Frihamnen framhålls att platsbyggnads åtgärder inte bör betraktas som tillfälliga insatser utan snarare som en kontinuerlig del av stadsutvecklingen i Frihamnen. På liknande sätt framhålls begreppet taktisk stadsutveckling strävan att mer än bara tillgodose ett omedelbart behov. Genom kortsiktiga projekt strävar man efter att påverka långsiktigt i större skala. Det kan innebära att förändra stadens policy, uppmärksamma samhällsfenomen eller ge det offentliga rummet nya betydelser och värden (Lydon & Garcia 2015). Göteborgs stad resonemang i samrådsprogrammet:

“Att utföra platsbyggnad innebär att staden arbetar strategiskt med att utveckla området, som ett kompletterande utvecklingsarbete utan vinstsyfte, och att den utveckling och engagemang som platsbyggandet genererar influerar framdriften, planen och utformningen i (området Frihamnen) Älvstaden. Detta är en annan process än att genomföra temporära åtgärder “ - *Samrådshandling (2015)*

Alla intervjuade är överens om att metoden platsbyggnad innebar att politikerna i Göteborg tog en risk vid beslutet om att utveckla parken. Samtidigt klargörs det att Göteborgs kommun har planmonopol, vilket innebär att de vet att byggnationer kan komma att ske i Frihamnen i framtiden. Göteborgs kommun täckte upp för alla kostnader vid exploatering, istället för att vänta på finansieringsbeslut. Projektledaren berättar att det inte hör till vanligheten att “öppna upp för en lucka i planeringen”. Stadens beslut att göra vissa delar av Jubileumsparken permanenta, trots att resten av området ännu inte har utvecklats, menar projektledaren grundades på den stora förväntan som göteborgarna hade efter att ha besökt parken och badat i Frihamnen sedan 2014. Hon menar att värdet med prototypen ger medborgarna en mycket tydligare möjlighet att visa vad man vill och på så sätt “blir det en samlad röst gentemot politiken”.

Sammanfattning:

Det finns en samstämmig syn på att det man åstadkommit med platsbyggnad är ett annorlunda sätt och skiljer sig gentemot den traditionella planprocessen. Genom Frihamnen etapp 1 beskrivs platsbyggnad som en "länk" och antyds att den har en sammanbindande funktion mellan visionen och det faktiska utförandet av detaljplanerna för Frihamnen. Genom politisk vilja har luckan i planeringen mellan visionen och en klar detaljplan fått fyllas med testprojekt.

Har taktisk stadsutveckling/platsbyggnad bidragit till att främja medborgardialog under utveckling av parken?

Alla intervjupersoner svarade att utgångspunkten för projektet platsbyggnad handlade om att samspela med invånarna genom medborgardeltagande på olika sätt. Det innebär att platsbyggnad skedde som ett resultat av den medborgardialog som hölls i samband med Vision Älvstaden 2011-2012 och planering från 1800 idéer från Göteborg 400 årsjubileum. Översiktplaneraren antyder att medborgare fick medverka under prototyp-projekten både som brukare, skapare och besökare men att det skilde sig åt beroende på vilket projekt det gällde. Det innebär att medborgarna både var delaktiga i framtagandet och genomförandet av Jubileumsparken vilket knyter an till vad Lydon & Garcia (2015) menar med taktisk stadsplanering; att våga testa idéer istället för att planera sig fram. Projektledaren förklarar att varje prototyp-projekt hade en "open calls fas" där olika grupper beroende projekt kontaktades och bjöds in för att samskapa, tänka och ibland vara med och bygga. Ett projekt som lyfts är ett lekberg som 2015 byggdes med hjälp av barn. Tillsammans med barn berättar projektledaren att det förekom både diskussioner om platsen och dess framtida användning för lek.

“Sedan prototypades vattenlek som skulle kunna utgöra ett tema för berget, och därefter fördjupade vi oss i idén om att "provleka" och planera till den faktiska invigningen. Tanken var att de barn som närvarade skulle vara de första att delta i lek på invigningen.”- *Projektledaren*

På frågan om vilka grupper som bjöds in till projekten svarade landskapsarkitekten att de fokuserade på alla möjliga grupper. Dock poängteras att det aldrig går att nå ut till alla, men att

platsbyggnad kanske ändå är närmare en demokratisk stadsplanering än tidigare arbets sätt. Det är tydligt att metoden har medfört att planerarna behövt anpassa sin roll som projektledare något Oswalt, Overmeyer och Misselwitz (2013) menar kan innebära svårigheter för planerare som är vana vid att styra projekten på egen hand. Dialog är lagstadgat enligt plan och bygglagen vilket gör att det finns ett krav på att nå ut till medborgarna (Boverket 2022). Genom taktisk stadsplanering kan planerare ifrågasätta om plan och bygglagen är ett tillräckligt verktyg för att bidra till ett deltagande bland medborgarna. Intervjupersonerna beskriver att genom “open calls” har de nått ut till personer som vanligtvis inte dyker upp på “vanliga samråd”.

“vi bjöd in äldre personer, där gjorde vi bland annat rundvandringar och tester av lämpliga möbler för äldre personer och sen hade vi även ett fokus när vi gick vidare och testade vegetation, och då riktade vi mer mot de trädgårdsintresserade och trädgårdsstudenter... Sedan 2014 har vi haft en nära samarbete med en ideell förening Passalen och deras kärnverksamhet är att säkerställa att personer med funktionsnedsättning kommer in i arbetslivet och får en aktiv fritid” - *Översiktsplanerare*

Översiktsplaneraren beskriver att prototyperna byggdes med en önskan om en allmän tillgång utan kostnad eller restriktioner. Om inte detta hanteras på ett förnuftigt sätt kan den ekonomiska situationen resultera i en uppdelning där vissa har råd att använda parken medan andra inte har det. Hon väljer att betona att det ändå är de som ansvarar för att parken ska vara till för alla och därför ska det finnas aktiviteter eller platser som passar alla. Vidare poängteras att:

“Som planerare behöver man vara beredd på att när prototyperna finns tillgängliga i stadens offentliga rum, kan de användas på sätt som ursprungligen inte förutsågs av platsbyggnad” - *Översiktplanerare*

Citatet knyter an till vad Ghahramanpouri et al. (2013) menar med effekten av vilka och hur människor sedan kommer att använda parken på är svår att förutse i förhand. Taktisk stadsplanering som metod innebär svårigheter i att avgöra “hur det går och kommer att gå” till följd av förutsägbar dynamik (Sveriges kommuner och regioner (SKR) 2024). Dock har platsbyggnadsmetoden visats i denna studie inkluderat många olika grupper av människor i

projekten vilket överensstämmer med Jacobs (2004) och Robért et al., (2013) forskning om att skapa mångfald på en plats för ökad social hållbarhet.

Rollen som projektledare

Rollen som projektledare inom platsbyggnad innebar inte enbart att skapa och genomföra egna projektidéer. Det handlade också om att engagera andra aktörer som kunde genomföra projekt i Frihamnen med ekonomiskt stöd från Platsbyggnads budget. Ett konkret exempel är Jubileumsparkens seglarskola. Här tog den ideella föreningen Passalen, med fokus på fritidsverksamhet för barn och ungdomar med funktionsvariation, kontakt med ansvariga och erbjöd gratis seglarskola i området. Översiktplaneraren var positiv till förslaget och med hjälp av en speciell del av Platsbyggnads budget, känd som "Ja, vi säger ja", som anknyter till stadens övergripande vision och Älvstranden Utvecklings ägardirektiv "En stad för alla", kunde projektet finansieras och realiseras. Detta exempel visar på planerarnas roll i att främja samarbete och möjliggöra samhällsnyttiga initiativ genom flexibel användning av tillgängliga resurser och engagemang från olika aktörer (Lydon och Garcia 2015). Angående frågan om hur kommunikationen/utbytet mellan medborgare och planerare har varit under projektets gång, resonerar projektledaren att hon var mycket på plats för att träffa besökarna och att det många gånger var öga mot öga. Landskapsarkitekten håller med om att det var givande att omhänderta idéer så direkt och reducera det på platsen. Detta är ett exempel på att bygga *med* människor (Sveriges kommuner och regioner (SKR) 2024).

Sammanfattning

Det finns en enad syn på att taktisk metod möjliggör för en mer demokratisk väg till stadsplanering. Detta innebär inte nödvändigtvis att metoden är en beprövad formel för helt demokratisk planering och intervjupersonerna menar att det är omöjligt att nå ut till alla. Rollen som projektledare i platsbyggnad har medfört nya positiva insikter.

Vilken inställning har planerarna till taktisk stadsutvecklingsmetod?

Ett verktyg för en abstrakt process

Alla intervjupersoner är överens om att det är svårt att få folk att delta i samråd inom den klassiska planeringsprocessen. Projektledaren påstår att platsbyggnad har bidragit till en ökad förståelse för detaljplaner bland allmänheten och att prototypandet är ett verktyg för att skapa engagemang för en ganska abstrakt process. Samtliga intervjupersoner hävdar att platsbyggnad har varit ett positivt sätt att sprida information om Jubileumsparken runt om i Göteborg.

“Parken är verkligen allmän och öppen för alla då hinner fler bygga en relation till den här platsen och få ett gemensamt ägandeskap för platsen innan den bebyggs och innan människor flyttar in” -*Projektledare*

“Jättestora vinsterna med att det känns som parken har blivit spridd i Göteborg, jag tror inte det bara kommer vara en bostadsnära park i framtiden “ - *Landskapsarkitekten*

Översiktplaneraren tydliggör att ska man arbeta med platsbyggnad ska de som besitter en expertis i stadsplanering vara närvarande. Hon menar att samarbetet mellan arkitekter, planerare och medborgare öppnar upp för en mer demokratisk process och leder till det bästa resultatet. Vidare resoneras att medborgarna ofta besitter en viss plastkunskap planerarna inte har och vice versa. Platsbyggnad och dess prototyper kan således utvecklas till något nytt och gemensamt förståeligt för båda aktörerna och beskrivs som “en bro mellan oss”.

“det har varit viktigt att det har varit jag och mina kollegor som är på plats så att det inte läggs ut på någon annan, det är viktigt att det som planerar som sitter på kunskap och ska lösas ut många tekniska och relationella frågor också får vara med och delta och möta medborgarna” - *Översiktsplaneraren*

Utmaningar med taktisk stadsplanering

Projektledaren diskuterar att utmaningarna med platsbyggnad framträdde tydligt när de konstruerade Jubileumsparken tillsammans med medborgarna. Många av besökarna pratade om prototyperna som något permanent. Utmaningen hos kommuner tenderar ligga i att kommunicera och förmedla det som görs på ett sätt så att medborgare förstår processens gång (Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) 2023).

“För oss som arbetar med planering innebär detta att man befinner sig i testfasen, med en medvetenhet om den långa processen för stadsutveckling som i slutändan resulterar i en detaljplan och nybyggnation. Detta är en inarbetad del av yrkesutövandet. Men när man skapar en plats som är avsedd för allmän användning blir den plötsligt mycket mer verklig och betydelsefull för människor. Platsen blir inte bara ett testobjekt utan en integrerad del av människors vardag” - *Projektledaren*

“En viktig del av utmaningen är att kommunicera och förmedla till besökare att denna plats är temporär, inte permanent” - *Översiktsplaneraren*

Vidare nämner landskapsarkitekten att det var svårt att fortsätta arbeta med medborgarinvolvering då de övergick med arbete av den permanenta delen. Det berodde på att hon behöver samordna sig med fler aktörer inom juridiken och samarbetet med nya entreprenörer. När en detaljplan väl vunnit laga kraft medför svårigheter med att arbeta med taktisk stadsutveckling där man förutsättningslöst får testa sig fram på grund av den juridiska aspekten.

“Vi hade förhoppningar om att fortsätta med ett liknande arbetssätt även i den permanenta, men det visade sig vara ganska svårt med tanke på hur upphandlingarna såg ut med entreprenörerna och andra aktörer, samt att det var en period då vi gick in i en pandemi” - *Landskapsarkitekten*

Alla intervjupersoner är överens om att platsbyggnad har varit en positiv metod även om den var resurskrävande med många omtag. Att det blev en del omtag är ett kännetecken som är vanligt i

komplexa skeenden just när många aktörer är involverade (Alexius 2023). Det är fullt rimligt att inte vara eniga kring de rumsliga målen. Att testa sig fram till något som leder till många olika beslutsprocesser. Precis som Mouffe (2005) hävdar att en politik där olika åsikter och intressen kan uttryckas och där konflikter och diskussioner är en naturlig del av det offentliga livet, hoppas planerarna att kunna arbeta på ett liknande sätt. Landskapsarkitekten är dock osäker på om Göteborgs stad är villig att genomföra något liknande igen.

"Jag vet inte om staden är villiga att göra liknande process igen eftersom det var ganska svårt, det var många omtag och mycket diskussion som behövdes föras för att komma vidare. Men jag tycker att det är oerhört positivt för området att det byggs en park först innan några byggnader är på plats. Det har påverkats att just parken ses som ett väldigt viktigt tillskott till stadsbilden och att den delen vi har byggt nu bara är en liten av den tänkta stora stadsparken och jag upplever inte att det finns någon som ifrågasätter att parken inte ska fortsätta utvecklas och det kanske man hade gjort om vi inte hade varit där på plats först" - *Landskapsarkitekten*

Samtliga intervjupersoner är eniga om att de tar med sig lärdomar från projekten till kommande projekt. Vad det gäller arbetssättet tror de att en hundra procentig kopia av den här processen inte kommer att ske eftersom varje plats har sina unika förutsättningar. Däremot tror de att prototypandet kommer att vara en del av planeringen framöver men inte lika storskaligt som projektet platsbyggnad var.

Sammanfattning

Det finns en positiv inställning till platsbyggnad som genererar stora värden; gemensamt ägandeskap, medborgardeltagandet och engagemanget för en abstrakt process. Dock har utmaningarna kring arbetssättet för platsbyggnad inneburit en enorm arbetsinsats. Det betonas varit en utmaning i att samordna alla aktörer samt stora investeringar. Att platsbyggnad involverade fler aktörer än vanligt innebar att det offentliga rummet ställdes i större uträkning inför det konfliktfyllda rummet (Bradley 2015).

Vilka drivkrafter finns bakom utvecklingen av Jubileumsparken i Göteborg?

Utvecklandet av Jubileumsparken tyder på en politisk vilja att fylla luckan i planeringen mellan visionen och en konkret detaljplan kunnat fyllas genom testprojekt. Landskapsarkitekten beskriver att så länge hon har arbetat inom Göteborgs Stad har liknande investeringar inte tidigare gjorts. Därför kan man fråga sig varför Göteborgs Stad valde att resonera annorlunda denna gång. Genom intervjusvaren tycks politikerna gjort klart för planerarna att liknande projekt verkar kosta för mycket. Således styr ekonomin delvis utvecklingen inom kommunal planering. Detta är en faktor som inte går att bortse ifrån. Som Ström, Molnar & Isemo (2017) beskriver står de olika hållbarhetsdimensionerna i utvecklingen av Jubileumsparken delvis i konflikt. Hur värdet av en plats uppfattas av beslutsfattare har en stor betydelse för hur planeringen av det området sedan utformas. Uppfattningen av ett platsvärde styr också vilka intressen som väger tyngst i planeringsprocessen (Ström, Molnar & Isemo 2017).

I projektet platsbyggnad har dock planerarnas drivkraft med inkludering fått stort utrymme och taktisk stadsutveckling har fått fungera som ett verktyg för att närma sig den sociala hållbarheten i stadsutvecklingen. Jubileumsparken byggdes inte utan att utarbetas efter invånarnas idéer (Lydon & Garcia 2015). Denna samexisterade process handlade om att kommunicera den övergripande utvecklingen för Älvstaden och kan ses som en strategi för att locka till sig människor till ett område som ännu inte är bebyggt. Detta eftersom planerarna uttrycker en önskan att sprida kunskap genom sina projekt. På så sätt finns en medvetenhet om att fastighetsvärdet kan öka om projekten får uppmärksamhet och det skulle absolut kunna vara en underliggande drivkraft som Bishop och Williams (2012) tidigare nämnt i litteraturen. Det går i linje med *Vision Älvstaden* (2012) ena strategi: stärka kärnan som syftar på att området på sikt ska "attrahera människor och verksamheter från övriga Sverige och världen" (Vision Älvstaden 2012). Samtidigt verkar ett arbete inför firandet av Göteborg genom dialogarbete inför 400 årsjubileet drivit arbetet med parken framåt. Målbilden för jubileumsparken år 2021 beskrivs i dokumentet: "På 400-årsdagen, den 4 juni 2021, invigs Jubileumsparken i Frihamnen" - (*Samrådshandling 2015*)

Sammanfattning

De drivkrafter som finns bakom utvecklingen av Jubileumsparken tyder på en vilja att arbeta med den sociala hållbarheten i stadsutvecklingen för att möta internationella hållbarhetsplaner och nationella strategier. Grunden till taktisk stadsutveckling i praktisk användning står i linje med vad platsbyggand gör genom att involvera medborgarna i planeringsprocessen i alla stadier och i planeringsfasen 0 (Lydon och Garcia 2015). Däremot finns den ekonomiska dimensionen som en underliggande drivkraft som bestämmer huruvida taktiska projekt är något staden prioriterar med eller inte. Till sist är 400 årsjubileet en faktor som drivit arbetet med parken framåt.

10. Slutsats

Det finns en bred enighet mellan planerarna gällande var det tror platsbyggnad kommer innebära för social hållbarhet inom stadsplanering, därmed drivkraften med inkludering inom planering. Planerarna är överens om att metoden bidrog positivt i frågan om medborgardeltagande i alla planeringsfaser. Enligt *Vision Älvstaden (2012)* strategi att få fler delaktiga står i linje med utförandet av metoden. Alla intervjuade ställer sig bakom projektet platsbyggnad men menar att politiken och dess ekonomi är avgörande för om metoden tas vidare till kommande projekt.

Planerarna menar att platsbyggnadsmetoden som tillämpades i Jubileumsparken är ett unikt fall i relation till den normala kommunala planeringsprocessen. Detta på grund av att luckan i planeringen mellan vision och en klar detaljplan gjorde plats för testprojektet. Vissa faktorer bidrog till att påskynda parken. Firandet av stadens 400-årsjubileum år 2021 betraktades som en drivkraft för att ta steg mot förändring samt en politisk vilja att starta igång projektet.

Sammantaget hade det visat sig att en taktisk stadsplanering utmanat den vanliga planeringsprocessen, både i planering och genomförande. I planeringen framgick dialog i *Vision Älvstaden (2012)* och *dialogarbete inför 400 årsjubileet*. I genomförandet platsskapande aktiviteter i form av prototyper.

Det har även visat sig att de temporära åtgärderna påverkat plandokumentens strategiska mål (*Vision Älvstaden 2012*) genom att delar av parken har blivit permanenta. Det tyder på att det

alltid fanns ett långsiktigt mål med att testa sig fram. Både Lydon och Garcia (2015) och Dube (2009) menar att det taktiska ofta leder till det strategiska, för att testa vad som fungerar på en plats innan man gör större investeringar. Planerarna har likt det teoretiska perspektivet ett långsiktigt tänkande när det gäller investeringar, driftsfrågor och förmågan att dra lärdomar från projekt och applicera dem på nya platser. Således verkar motiven bakom projektet platsbyggnad kräva en strategisk dimension. Det återstår att se hur resten av området ska utvecklas på sikt och om småskaliga och gradvisa förändringar är något Göteborgs kommun fortsätter arbeta med i kommande projekt eller om metoden var en engångsföreteelse? I slutändan är det kommunen och dess tjänstepersoner som bär det övergripande ansvaret för att hantera förändringarna. De är de som fattar beslut om vilka förändringar som faktiskt ska genomföras på platsen. Trots att Jubileumsparken kanske framstår som ett område för kreativitet, är det viktigt att komma ihåg att det inte är fritt från noggrann planering och ledning från Göteborgs myndigheter. De ser till att förändringarna sker i linje med stadens vision och följer gällande lagar och bestämmelser.

11. Egna reflektioner

I inledningen ställde jag mig frågan om *taktisk stadsutveckling* är en metod som gynnar utvecklingen av staden? Det är inte en helt enkel fråga att besvara. Jag tror inte att det finns ett tydligt ja eller nej. Metoden kan enligt mig vara fördelaktig på många sätt genom att identifiera vad som fungerar och inte fungerar i stadsmiljön innan stora investeringar görs. Framförallt är det en metod som integrerar den sociala dimensionen vilket syns tydligt i fallstudien Jubileumsparken och metoden platsbyggnad där utgångspunkten var att bygga *med* medborgarna och inte *för*. Samtidigt får vi inte glömma att den traditionella samhällsplaneringen har varit en viktig grund för den välfärd vi upplever idag. Dock verkar inte försöken med medborgarinflytande inte passa inom den rådande traditionella samhällsplaneringen. För att kunna genomföra medborgardeltagande krävs ett helt annat planeringssystem. Men innebär detta att vi måste göra avkall på den välfärd vi har idag, och är vi som samhälle redo att göra det?

Som alla metoder har även taktisk stadsplanering begränsningar och utmaningar. Att arbeta med taktiska åtgärder behöver nödvändigtvis inte innebära snabba och effektiva resultat. Ju fler aktörer som vävs in i processen desto mer konfliktfyllda blir projekten. Som intervjupersonerna

vittnar om kan beslutfattande processer ta längre tid när många olika perspektiv tas in. Samtidigt tänker jag att det är samverkan med andra aktörer, än de som vanligtvis inte inkluderas i den fysiska planeringen, som behövs för en ökad förståelse.

Till sist har jag funderat på om Jubileumsparkens geografiska förutsättningar medförde att metoden var genomförbar. Denna metod kanske inte hade fungerat lika bra på en annan plats. Det innebär att varje plats har unika förutsättningar. Det finns heller inget universalmått för social hållbarhet. Även om de strategier och metoder som diskuteras i studien implementeras, finns det ingen garanti för att den sociala hållbarheten förbättras. Social hållbarhet måste på samma sätt definieras individuellt för varje situation baseras på platsens unika egenskaper, förutsättningar och behov.

11.1 Avslutning och framtida forskning

Det hade varit intressant att intervjua besökare på platsen, både de medborgare som varit med och utformat parken sedan 2014 och personer som besöker parken idag, hur upplever medborgaren platsen idag? När hittade de dit och har det varit här innan? Arbetet har fokuserat på planeringsprocessen utifrån ett top-down och inifrån perspektiv. Det hade därför varit en intressant jämförelse att kombinera medborgarnas förståelse för planeringsprocessen och deras upplevelser av projektets platsbyggnad tillsammans med planerarnas syn på sitt arbete.

12. Referenser

Bertino, G., Fischer, T., Pühr, G., Langergraber, G., & Österreicher, D. 2019. Framework Conditions and Strategies for Pop-Up Environments in Urban Planning. *Sustainability*. *Sustainability* 2019, 11(24), 7204; <https://doi.org/10.3390/su11247204>

Bishop, P & Williams, L. 2012. *The Temporary City*. London: 1st Edition. Routledge. 2012

Boverket. 2024. *God bebyggd miljö - ett miljömål med människan i fokus*

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/nationell-planering/nationella-mal-for-planering/miljomalsarbete/god-bebyggd-miljo/> [2024-04-10]

Boverket. 2014. Kulturmiljöunderlag Program för Frihamnen, Göteborg. [2024-04-10]
<https://www.boverket.se/contentassets/39ccf01f94ea4d788a9378aff6f72089/1.2.3-upplevelsebaserad-karakterisering.pdf>

Boverket. 2022. *Detaljplanering*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/kommunal-planering/detaljplanering/> [2024-04-10]

Dahl, C & Olsson T. *Prototypa! Bygga platser tillsammans*.
SLU Tankesmedjan Moviums bokserie Stad & Land med nummer 194, 2023.

De Certeau, Michael. 1988 [1984]. *The practice of everyday life*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Dempsey et al. 2009. *The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability*. Vol. 19 Issue 5, p289-300. 12p. 1 Chart. DOI: 10.1002/sd.417.

Denscombe, M. 2018. *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Fjärde upplagan. Studentlitteratur.

Dube, P. 2009. "Actions: What You Can Do with the City." *C Mag C Magazine* 102

Ghahramanpouri, A., Lamit, H., & Sedaghatnia, S. 2013. *Urban Social Sustainability Trends in Research Literature*. *Asian Social Science*. [cuthttps://doi:10.5539/ass.v9n4p18](https://doi.org/10.5539/ass.v9n4p18)

Göteborgs Stad. 2018. *Göteborgs Stads program för en jämlik stad 2018-2026*
<https://goteborg.se/wps/wcm/connect/c3e5967b-3893-46fa-b3ac-ad9cf5de865b/G%C3%B6teborgs+Stads+program+f%C3%B6r+en+j%C3%A4mlik+stad+2018-2026+version+3.pdf?MOD=AJPERES> [2024-04-10]

Göteborgs Stad. 2014a. *Program för firhamnen och del av Ringön.*

[https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Frihamnen%20-%20Program%20f%C3%B6r%20Frihamnen%20och%20del%20av%20Ring%C3%B6n-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/\\$File/ProgramFrihamnenRev140605.pdf?OpenElement](https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Frihamnen%20-%20Program%20f%C3%B6r%20Frihamnen%20och%20del%20av%20Ring%C3%B6n-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/$File/ProgramFrihamnenRev140605.pdf?OpenElement) [2024-04-09]

Göteborgs stad (u.å). *Tidslinje för stadsutvecklingsprojekt i Göteborg.*

<https://goteborg.se/wps/portal/start/goteborg-vaxer/tidslinje-for-stadsutvecklingsprojekt-goteborg>

Göteborgs Stad 2014b. *Förstudie Jubileumsparken Avgränsning Jubileumsparken 0,5 mellan åren 2014 och 2021.*

[https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Lundby%20-%20Bost%C3%A4der%20och%20verksamheter%20i%20Frihamnen%20etapp%201-Plan%20ut%C3%B6kat%20f%C3%B6rfarande%20-%20samr%C3%A5d-F%C3%B6rstudie%20Jubileumsparken/\\$File/21_Platsbyggnad_Jubileumsparken_och_OpenCall.pdf?OpenElement](https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Lundby%20-%20Bost%C3%A4der%20och%20verksamheter%20i%20Frihamnen%20etapp%201-Plan%20ut%C3%B6kat%20f%C3%B6rfarande%20-%20samr%C3%A5d-F%C3%B6rstudie%20Jubileumsparken/$File/21_Platsbyggnad_Jubileumsparken_och_OpenCall.pdf?OpenElement) [2024-04-17]

Göteborgs Stad et al. 2016. *Samrådsunderlag - prövning av vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken.*

[https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Lundby%20-%20Bost%C3%A4der%20och%20verksamheter%20i%20Frihamnen%20etapp%201-Vattenverksamhet%20-%20samr%C3%A5d-Samr%C3%A5dsunderlag/\\$File/Samradsunderlag_Tillstandsansakan_Vattenverksamhet_Frihamnen_etapp_1.pdf?OpenElement](https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Lundby%20-%20Bost%C3%A4der%20och%20verksamheter%20i%20Frihamnen%20etapp%201-Vattenverksamhet%20-%20samr%C3%A5d-Samr%C3%A5dsunderlag/$File/Samradsunderlag_Tillstandsansakan_Vattenverksamhet_Frihamnen_etapp_1.pdf?OpenElement) [2024-04-09]

Göteborgs Stad. 2015. *Detaljplan för Blandstadsbebyggelse i Frihamnen, etapp 1.*

[https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Lundby%20-%20Bost%C3%A4der%20och%20verksamheter%20i%20Frihamnen%20etapp%201-Plan%20ut%C3%B6kat%20f%C3%B6rfarande%20-%20samr%C3%A5d-Planbeskrivning/\\$File/02_Ny_Planbeskrivning_samrad.pdf?OpenElement](https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Lundby%20-%20Bost%C3%A4der%20och%20verksamheter%20i%20Frihamnen%20etapp%201-Plan%20ut%C3%B6kat%20f%C3%B6rfarande%20-%20samr%C3%A5d-Planbeskrivning/$File/02_Ny_Planbeskrivning_samrad.pdf?OpenElement) [2024-04-08]

Göteborgs-Posten. 2019. *Frihamnen skulle lösa stadens alla problem – därför sprack planerna*

[https://www.gp.se/nyheter/goteborg/frihamnen-skulle-losa-stadens-alla-problem-darfor-sprack-pl
anerna.3541219e-53cd-47d4-a8e9-e2c45fa6bbae](https://www.gp.se/nyheter/goteborg/frihamnen-skulle-losa-stadens-alla-problem-darfor-sprack-pl
anerna.3541219e-53cd-47d4-a8e9-e2c45fa6bbae) [2024-04-08]

Göteborgs Stad. 2023. *Jämlikhetsrapporten*.

[https://goteborg.se/wps/wcm/connect/377bd1d9-bebd-4c1e-b52c-5dfc3dbb1619/J%C3%A4mlik
hetsrapporten+2023+Skillnader+i+livsvillkor+och+h%C3%A4lsa+i+G%C3%B6teborg.pdf?MO
D=AJPERES](https://goteborg.se/wps/wcm/connect/377bd1d9-bebd-4c1e-b52c-5dfc3dbb1619/J%C3%A4mlik
hetsrapporten+2023+Skillnader+i+livsvillkor+och+h%C3%A4lsa+i+G%C3%B6teborg.pdf?MO
D=AJPERES) [2024-04-08]

Göteborg. 2021. *1680 idéer om Göteborgs 400-årsjubileum*

<https://www.goteborg2023.com/uploads/2018/03/Ideboken.pdf> [2024-04-05]

Göteborgs Stad. 2012 *Vision Älvstaden*.

[https://goteborg.se/dx/api/dam/v1/collections/7e8b1b3a-e30e-480b-a156-394933b22134/items/3
1b802b6-0515-4b26-835d-cff7ccc82855/renditions/235eb6-3db3-47c7-a40d-4a481dae3351?b
inary=true](https://goteborg.se/dx/api/dam/v1/collections/7e8b1b3a-e30e-480b-a156-394933b22134/items/3
1b802b6-0515-4b26-835d-cff7ccc82855/renditions/235eb6-3db3-47c7-a40d-4a481dae3351?b
inary=true) [2024-04-08]

Lydon, M, & Garcia, A. 2015. *Tactical urbanism: Short-term action for long-term change*. Island Press.

Pfeifer, L. 2013. *Tactical Urbanism and the Role of Planners*. Montreal: McGill University.

RISE 2021. *Handbok, utvärdera temporära åtgärder i stadsmiljö*.

<https://www.ri.se/sites/default/files/2021-06/Handbok%20-%20Utv%C3%A4rdera%20tempor%C3%A4ra%20%C3%A5tg%C3%A4rder%20i%20stadsmilj%C3%B6.pdf> [2024-04-08]

Robért, K. H., Osika, W., & Missimer, M. 2013. Att planera för social hållbarhet på ett systematiskt sätt. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 90(2), 274–281.

Rådet för hållbara städer. 2020. *Rapport 2020 Rådet för hållbara städer*

<https://www.hallbarstad.se/wp-content/uploads/2021/03/Radet-for-hallbara-stader-Arsrapport-2020.pdf> [2024-04-23]

Silva, P. 2016. Tactical urbanism: Towards an evolutionary cities' approach?
<https://doi.org/10.1177/0265813516657340>

Ström, L. Molnar, S. och Isemo, S. 2017. Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv - en kunskapsöversikt. Göteborg: Mistra Urban Futures.

Stadsutveckling podden. 2021. Institutet för hållbar stadsutveckling i Malmö. 21/9- 2021

Sveriges kommuner och regioner (SKR). 2024. *Politiska ledare om komplexa utmaningar*.
<https://skr.se/download/18.615f58718e759cd5b4ba896/1712560617700/Politiska%20ledare%20om%20komplexa%20utmaningar.pdf> [2024-04-15]

Talen, Emily. 2015. Do-it-Yourself Urbanism: A History.
<https://doi.org/10.1177/1538513214549325>

World Commission . 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [2024-04-10]

Älvstaden Utveckling. 2022. *Beslutsärende – investeringsbeslut Frihamnen*
https://goteborg.se/wps/PA_Pabolagshandlingar/file?id=41674
[2024-04-15]

12.1 Offentliga tryck

Regeringens skrivelse 2017/18:265. Strategi för Levande städer – politik för en hållbar stadsutveckling.

SFS 2010:900. Plan och bygglagen

Statens offentliga utredningar. 2023. Organisera för hållbar utveckling. SOU 2023:14. Stockholm Kommittéservice, Regeringskansliet

12.2 Bildkälla

Figur 2. Göteborgs stad. 2014. *Program för firhamnen och del av Ringön.*

[https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Frihamnen%20-%20Program%20f%C3%B6r%20Frihamnen%20och%20del%20av%20Ring%C3%B6n-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/\\$File/ProgramFrihamnenRev140605.pdf?OpenElement](https://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planbygg.nsf/vyFiler/Frihamnen%20-%20Program%20f%C3%B6r%20Frihamnen%20och%20del%20av%20Ring%C3%B6n-Program%20-%20samr%C3%A5d-Programhandling/$File/ProgramFrihamnenRev140605.pdf?OpenElement)

Figur 3. Göteborg & Co. *Jubileumsparken.* <https://www.goteborg.com/platser/jubileumsparken>

Figur 1, 4, 5. Raumlabor. 2014. *Allmänna badet/bathing culture.*

<https://raumlabor.net/bathing-culture/>

12.3 Personlig kommunikation

Anna Tidefelt. Älvstaden AB. 2024. Intervju [19/4-2024]

Amelie Sandow. Göteborgs exploateringsförvaltningen. 2024. Intervju [19/4-2024]

Malin Finlöf. Göteborgs stadsmiljöförvaltning. 2024. Intervju [23/4-2024]

13. Bilaga

Syftet med utvecklingen av Jubileumsparken?

Vad var den primära motivationen bakom initiativet att utveckla Jubileumsparken?

Kan du beskriva själva utgångspunkten för platsbyggand?

Hur kommer det sig att det blev just de här projekten/aktiviteterna?

Till vem riktar sig de här aktiviteterna?

Integration av medborgare och inställning till projektet platsbyggnad

När har medborgarna kommit in i processen?

Vilka grupper var med i processen?

Hur har de fått agera? (som brukare, skapare, besökare etc.)

Hur upplever du att kommunikationen/utbytet mellan medborgare och er planerare har varit under projektet?

Vilka utmaningar möter man när man jobbar med dessa typer av projekt?

Frågor angående den bindande kommunala planeringsprocessen?

Kopplingen mellan platsbyggnad och den formella planeringen, såsom detaljplaner. Har platsbyggnad påverkat detaljplanen? isåfall hur?

Vad upplever du att kommunen och fastighetsbolag tjänar på att genomföra ett projekt som platsbyggnad i ett område inför uppbyggnad?

Hur förhåller sig projekt platsbyggnad till de formella kommunala planeringsprocesserna? På vilket sätt har platsbyggnad haft en påverkan på hur detaljplanen utvecklas?

Övriga frågor som tillkom på vissa intervjuer

Hur ser du på utvecklingen av platsbyggnad sedan dess start? Har den stannat trogen era ursprungliga visioner eller har den förändrats under tiden?

Har ni jobbat med tidigare projekt av temporär karaktär innan?

Skulle du säga att platsbyggnad har blivit som ni tänkte er det från första början, eller har det förändrats med tiden?